

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

...politinio korektiškumo rojuje*

2013-09-02

ŽURNALAS: KULTŪROS BARAI

TEMA: Bendrakultūriniai tekstai

AUTORIUS: Arūnas Spraunius

DATA: 2013-09

...politinio korektiškumo rojuje*

Arūnas Spraunius

Gali susidaryti įspūdis, kad pranešimo pavadinimas semantiškai prasilenkia su tuo, kas bus dėstoma. Teksto gamintojas taip nemano, jis tiesiog bandys politinį korektiškumą aptarti funkcionalumo kontekste, nes linkęs daryti išvadą, kad visi, taigi ir politiniai, naratyvai yra sumaniai konstruojami pagal rinkodaros jau išbandytą ir įtvirtintą metodiką. Įsigali (nemanau, kad čia tiktų žodis „įsitvirtina“) globalus „bepasaulis“ kapitalizmas, kurio drausminantis ir organizuojantis instrumentas yra politinis korektiškumas, pagrįstas rinkodaros naratyvu. Jei vis dėlto kils įtarimų, ar šio termino interpretacija pagrįsta, siūlyčiau situaciją vertinti kaip dar vieną „sąvokos privatizavimo“ precedentą – tokių jau netrūksta ir vis daugėja.

Tekstą politinio korektiškumo tema turbūt logiška (bet nebūtinai prasminga) pradėti Mao Dzedongo mėgta sentencija: „Viskas po saule yra visiškai chaosas: situacija puiki.“ Istorijos, kurios dabar plėtojasi viešojoje erdvėje, vis dėlto turi daugiau intermedijos negu lemties požymių. Tiek Julianas Assange'as, tiek Edwardas Snowdenas, besikaunantys su informacijos laisvos sklaidos suvaržymais, veikia būtent ir išimtinai teisiniame lauke. O teisinis išsąveikimas, manyčiau, neabejotinai yra politinio korektiškumo elementas. Juk pas Snowdeną, tada „rezidavusį“ dar Šeremetjevo oro uoste, Assange'as nusiuntė savo draugę ir bendražygę Sarah'ą Harrison, krintusią ne tik literatūros, bet ir politikos mokslus, dirbusią tiriamosios žurnalistikos srityje, todėl gerai išmanančią teisinius niuansus, susijusius su informacijos sklaida.

Beje, šiuo atžvilgiu simptomiška, kad neseniai pasirodęs Alexo Gibnio dokumentinis filmas apie *WikiLeaks* pavadintas tiesiai šviesiai – „Mes vagiame paslaptis“. Būtent – faktus vagiame tam, kad jais pasinaudodami išsuktume save, o ne dėl paprasčiausio įžūlumo ar dėl to, kad neapdairiai „neišsitenkame“ globalios kultūros formuojamame

(čia netiktų žodis „primetamame“) stilistiniame algoritme. Kur kas iškalbingesnis yra nelaimingą meilę patyrusio gėjaus idealisto Bradley'o Manningo likimas – už bendradarbiavimą su *WikiLeaks* jis įkalintas, kaip skelbiama, trisdešimt penkeriems metams. Tiek Bradley įdavęs (mat šis turėjo naivumo išsiplepėti – čia pabrėžčiau žodį *naivumas*) kitas programuotojas gėjus Adrianas Lamas, tiek Assange'as, pasirodo, puikiai moka rinktis tinkamus prioritetus. Savo biografiją Amerikos (būtent) leidėjams Julianas pardavė už 2 milijonus svarų sterlingų. Nieko asmeniškai, tik verslas. *WikiLeaks* projektas gal ir buvo pradėtas, turint kokių nors idealistinių intencijų, bet greitai virto viešųjų ryšių kampanija, priešingu atveju tiesiog nebūtų išlikęs.

Jeigu Assange'as kada nors ir buvo politiškai nekorektiškas, tai nebent ėmėsis seksualinių žaidimų su dviem švedėmis. Sprendžiant iš *The Guardian* žurnalistų Davido Leigho ir Luke'o Hardingo knygos „WikiLeaks“, vaikas, panašu, nuoširdžiai manė, kad tai viso labo nuotykis tuo stiliumi, prie kurio jis buvo įpratęs, bet merginos nusprendė, kad jis – mažų mažiausiai chamas. Taigi požiūris į lyčių santykius ir seksualinę kultūrą skyrėsi iš esmės.

Kaip politinio korektiškumo *versus* nekorektiškumo pavyzdys (ar iliustratyvus epizodas) paminėtinas nebent tas *WikiLeaks* nutekintos konfidencialios diplomatų korespondencijos fragmentas, kur amerikiečių pareigūnai aprašo britų leiboristų partijos 2008-ųjų pavasario konferenciją. Mančesterio tarybos narys, buvęs meras lordas Afzalas Khanas žarstė patarimus, kaip elgtis šios partijos kandidatams, kovojantiems dėl rinkėjų balsų musulmonų bendruomenėse. Pavyzdžiui, sveikintis derėtų žodžiais *As salam aleikum*, o atsisveikinant – nespauti rankos moterims...

Tokia gal kiek užsitęsusia įžanga šio teksto gamintojas nori pasakyti, kad politinis nekorektiškumas kaip reiškinys, bent jo manymu, visiškai nesusijęs su rinkodara. Etika sietina ne tik su faktais, bet ir su naratyvo struktūra, jo stilistika. Kiek rizikuodamas, vis dėlto teigčiau, kad politiškai nekorektiška yra kuo nors piktintis, stebėtis ar dėl ko nors jaustis sutrikusiam.

Turbūt taip pat rizikuočiau, jei remčiausi asmenine patirtimi, kuri susijusi su tebeegzistuojančiu, tiesa, jau kitu pavadinimu, interneto puslapiu *Ogrish.com*. Prieš kokius aštuonerius ar devynerius metus, kai globali virtualioji erdvė dar nebuvo reglamentuota tiek, kiek dabar, tai atrodė šokiruojamai atviras portalas, nes naršydamas po jį galėjai aptikti realias (pabrėžiu, realias) suicido videodokumentacijas ar itin drastiškus Balkanų karo vaizdus. Dabar tai pakankamai korektiškas interneto naujienų puslapis, besiorientuojantis į karštuosius planetos taškus. O minėti drastiški videodokumentai neprieinami net archyve.

Pora tezių:

- politinis korektiškumas įsigali (ne įsitvirtina, nes šis saviraiškos standartas jau leidžia sau tiesiog nepastebėti romantikų, mėginančių jam nepasiduoti ar net bandančių jį atremti) todėl, kad yra reikalingas globaliai rinkai, kuri, jei kalbėtume nusikalstamai metaforiškai, siekia įsibrauti į visus planetos užkaborius, o tada galės globalų vartojimą paversti visiškai tobulu;

- dar viena pastebėtina aplinkybė: globali rinka siekia turėti tikslinei vartotojų grupei

(t. y. visai žmonijai) semantiškai prieinamą, taigi ne per daug komplikuoatą saviraiškos standartą, kad planetos gyventojai be problemų komunikuotų ir vartodami, ir laisvu nuo vartojimo metu. Idealu būtų pasiekti, kad laisvo nuo vartojimo laiko neliktų visai.

Knygoje „Vartojamas gyvenimas“ Zygmuntas Baumanas rašė: „...Tinkami prietaisai ar procedūros ir lengvai suprantamos instrukcijos, kaip jomis naudotis, norint sukurti didžiausią naudą sau pačiam, jau yra po ranka, jas galima pasiekti, pasitelkus truputėlį nuovokos ir pastangų.“¹ Būtent, truputėlį ir ne daugiau, nes bus neberentabilu. Postindustrinio (t. y. brandaus) kapitalizmo sąlygomis rinkodaros specialistai nuostabą, sutrikimą ar pasipiktinimą kvalifikuotai įtraukia į prekės kainą (santykiai ar saviraiška, be abejo, irgi prekė). Tenka daryti išvadą, kad politinis nekorektiškumas kaip reiškinys nyksta labai sparčiai, ir tai patvirtina, kokiais efektyviais laikais gyvename. Beje, kaip visų prekės ženklų, taip ir politinio korektiškumo galiojimo laikas yra nuo... iki, t. y. prasideda ir baigiasi, taigi šis su semantika susijęs išradimas netrukus nugrims į istoriją. Tas pats laukia ir pačios semantikos, jau irgi tapusios prekės ženklu.

Google vykdomasis direktorius Ericas Schmidtas kartu su buvusių valstybės sekretorių Condoleezos Rice ir Hillary Clinton buvusiu patarėju, vėliau perėjusiu dirbti į *Google* inovacijų padalinį, Jaredu Cohenu parašė knygą „Naujasis skaitmeninis amžius“. Joje pateikiamas tikslus veiksmų planas, skirtas įtvirtinti technokratinį globalumą, brėžiamos gairės, kokie elgesio modeliai bus perspektyviausi XXI a. Sprendžiant iš recenzijų, sumanymas parašyti tokią knygą kilo 2009-aisiais, kai būsimieji jos autoriai susitiko karo nuniokotame Bagdade.

Konstruktivus, lakoniškas stilius, argumentai dėstomi savimi pasitikinčių visažinių tonu, to, ką pavadintume gyvenimo išmintimi, ne per daug, lygiai tiek, kiek reikia verslo projektui (žvelgiant vien techniškai, čia nėra nieko nauja, toks metodas gaminti knygas keliauja iš vieno ekonomikos guru veikalo į kitą ir jau seniai yra įgijęs „pagrindinės srovės“ statusą). Logiška, kad naratyvas nekomplikuotas, nes jo užduotis – platinti vartojimo technologijas, kurių nešamą gėrį potencialūs vartotojai įvairiose pasaulio vietose vis dar ne visi geba suprasti vienodai.

Bet Žemės – žmonių planetos užkampiai sparčiai nyksta, nes tiesiog akyse tobulėja technologijų skvarba. Šiandien irgi neabejotinai bus aktyvuotas koks milijonas mobiliųjų telefonų, sujungtų su *Google* paieškos sistema. Prekės tampa dar labiau prieinamos, apsipirkimo procesas – dar sklandesnis ir malonesnis. Ypač svarbu pasiekti, kad pasaulis būtų iš principo nekonfliktiškas. Kautis dėl saviraiškos laisvės ar dėl vertybių yra kiekvieno asmeninis reikalas, tačiau „pagrindinei srovei“ tai nerūpi, nes nerentabilu. O tai, kas nerentabilu, prekių ženklų tikrovėje tiesiog neegzistuoja ir tikėtis kitokios realybės bent apžvelgiamoje ateityje būtų naivu. Aišku, vienas kitas stebuklo besitikintis naivuolis atsiranda, ir tai, be abejo, savaip gražu.

Dienraštyje *The New York Times* paskelbtame piktame straipsnyje „Banalybė: neskleisk blogio“ (2013-06-03) Assange'as, aptardamas knygą „Naujasis skaitmeninis amžius“, priminė, kad būtent klaidžiodami po karo nuniokotą Irako sostinę autoriai aptarinėjo, kaip vartotojiškos technologijos pagal dominuojantį modelį, kurio kilmė, be abejo, Jungtinės Valstijos, keičia tautas, nesvarbu, ar jos nori to, ar nenori. Ir priminė: *Google* kadaise atsirado kaip jaunų išsilavinusių žmonių nepriklausomos, doros,

nuotaikingos laikysenos ir kultūros išraiška, tačiau, susidūręs su nenumaldomu postindustrinio kapitalizmo determinizmu, galų gale pakluso pasaulio galingųjų, be abejo, ir rinkodaros profesionalų, diktuojamoms taisyklėms. Tačiau toks apibūdinimas daugeliu atžvilgių tinka ir *WikiLeaks* – kitaip tariant, vėlesnis rinkodaros projektas, iš pradžių irgi rėmėsis idealizmu, kritikuoja tokiais pat pagrindais pradėtą plėtoti ankstesnį verslo planą.

Assange'as didelę reikšmę teikia aktualiajai politikai. Žinant dabartines jo likimo peripetijas, tai suprantama. Vis dėlto vargu ar politikai, net ir galingiausių valstybių, daro kokią nors lemtingą įtaką planetos bendruomenei, kuri energingai atomizuojasi (tą liūdnai patvirtina, pavyzdžiui, scenarijus, drastiškai besiplėtojantis Sirijoje). Internetas jau tiesiog per daug rentabilus, kad nebūtų pertvarkomas į vis sklandžiau veikiančią prekių ženklų sistemą, – jo dinamizmas, jo skvarba naudojama tam, kad tokiais pat prekių ženklais būtų paversta visa tikrovė, kurios vardas Žemė.

Praeitame amžiuje dominavusiam prasminių ženklų nuoseklumui dabartiniame prekių ženklų rojuje gresia visokie nuotykių. Slavojus Žižekas knygoje „Iš pradžių kaip tragedija, po to kaip farsas“, aptardamas globalaus naratyvo „tik“ funkcionalumą, pateikia tokį pavyzdį: „Neseniai net vienas Vatikano atstovas paskelbė, kad Che Guevaros garbinimą derėtų suprasti kaip žavėjimąsi žmogumi, kuris rizikavo ir paaukojo savo gyvybę dėl kitų gerovės [...] Viena Australijos kompanija neseniai prekiaavo *Cherry Guevara* ledais. Reklaminis naratyvas: „Revoliucinė vyšnių kova buvo numalšinta, įviliojus jas tarp dviejų šokolado sluoksnių. Tegyvuoja tos kovos atminimas jūsų burnoje!“ Nuoširdesniai žmogui, dar linkusiam gilintis į reiškinių prigimtį, tokių teiginių gausa sukeltų šizofrenijos priepuolį.

XX amžius atkakliai plėtė (kai kada drastiškai rizikuodamas) turinio ribas, o XXI amžius „tvarko“ turinį pagal konsensuso schemas, kurias siūlo globali kultūra. Antai švenčiant hipsteriško Vudstoko muzikos festivalio 40 metų jubiliejų, per Amerikos televiziją buvo parodyta mėgėjiškai nufilmuota atvira meilės scena rugių lauke. Vienas iš ten parodytų „gėlių vaikų“, maištavusių prieš miesčioniškumą, ilgainiui tapęs resppektabiliu verslininku, padavė į teismą ir filmo autorių, ir televizijos kanalą. Komunikacija irgi yra prekė, būtina vengti nerentabilių elementų arba tuos nerentabilius elementus (kas ir kaip, išsiaiškina rinkodara) tinkamai apdoroti. Kairuoliški 1968-ųjų maištai, Vudstokas, nihilistas Emilis Cioranas ir apskritai viskas seniai paversta tinkamomis prekėmis, kad būtų rentabilu. Žižekas yra sugalvojęs sąvoką „kultūrinis kapitalizmas“ – jo sąlygomis niekas nebeperka (ir nebeparduoda) objektų, susijusių su kultūrine ar emociine patirtimi.

Be abejo, reikalams klostantis (juos „klostant“) tokiu būdu, kuriuo siekiama, kad viskas visiems visais atžvilgiais būtų semantiškai patogiu, turinio praradimų neįmanoma išvengti. Tikrą meistriškumą demonstruoja viešosios erdvės ekspertai, analitikai, apžvalgininkai. Kai kuriems visuomenės nariams (juk vis dar pasitaiko retrogradų) iškart pasidaro linksma, kai tik perskaito, pavyzdžiui, tokią antraštę: „Neišlaikiusiems brandos egzaminų ekspertai pataria skaityti knygas.“ Arba tokį nurodymą: „Pasak analitikų, pradėjus skęsti jūroje, derėtų šauktis pagalbos.“ Arba tokį patarimą: „Ekspertų teigimu, užsidegus namui, geriausia yra skambinti į priešgaisrinę tarnybą.“ Rinkodara valingai ir metodiškai optimizuoja turinį patogumo labui, nenuostabu, kad net ir skaitomiausiuose (bent jau lietuviškuose) interneto naujienų puslapiuose

netrūksta ne tik korektūros, bet ir gramatinių klaidų. Lingvistiniai ar turinio kuriozai gal ir neignoruojami, tačiau projektų turėtojai paprasčiausiai žino: tokio dalyko kaip kuriozas tikrovėje nėra, viskas daroma visu rimtumu, juk kalbame apie eksperto, analitiko, apžvalgininko prekės ženklą, o su tuo nejuokaujama.

Vien pragmatiniais sumetimais situacija logiška ir suprantama. Jei kur nors Londone užsiliepsnotų jūsų kaimyno, išeivio iš Bangladešo ar Pakistano, nuomojamas būstas, galėtumėte europietiško dekadanso dvasia pareikšti, kad tai bjauru ir neskoninga, todėl jūs tame nedalyvausite. Arba patikinti, kad nuomojamų būstų rinka Jungtinės Karalystės sostinėje perpildyta, todėl padegėlis nesunkiai ras kitą butą už konkurencingą kainą. Temperamentingas išeivis iš Pakistano ar Bangladešo tiek už vieną, tiek kitą pareiškimą gal ketintų jus papjauti ir tikriausiai būtų teisus. Be abejo, naivu tikėtis, kad europietis, užsidegus jo nuomojamam būstui, būtinai liks mandagiai korektiškas, ne laiku ir ne vietoje girdėdamas postringavimus apie nekilnojamojo turto rinką, vis dėlto jam veikiausiai pakaks nuovokos ir savitvardos, kad pasirinktų veikimą teisiniame lauke.

Kita vertus, situacijų gali būti įvairių – dalį šio teksto liepos ir rugpjūčio sandūroje rašiau Birštone, išsinuomotame bute, kuris atitiko visus Europos Sąjungoje įprastus vidurinėsios klasės būsto standartus. Prekybos centre atsitiktinai susidūriau su buto šeimininke ir po abipusių pašmaikštavimų užsiminiau, kad išvyksiu rytojaus popietę. Ji pasakė užeisianti pasiimti raktą. Pokalbį baigiau sakiniu: puiku, tada ir perduosiu jums visiškai nudrengtą jūsų butą. Jei tą patį nuomininkas būtų pasakęs kokiam nors Vokietijos kurorte, savo rašomo teksto tikriausiai taip ir nebūtų baigęs, mat vis dar dalyvautų klampiam teisiniame ginče dėl klaidinančios informacijos skleidimo.

Pasak šviesaus atminimo filosofo Richardo Rorty, privati yra ironijos erdvė, o viešojoje reiškiamas solidarumas. Šiame kontekste vertėtų prisiminti *Facebook* savininko Marko Zuckerbergo pastabą, kad šiuolaikiniame pasaulyje privatumas nėra vertybė. Turėdami galvoje, kad šio socialinio tinklo suburta pasaulinė bendruomenė yra trečia pagal dydį po Kinijos ir Indijos (pastarąją gal jau ir aplenkė), paspėliokime, kiek privatumo planetoje dar yra likę. Politikos filosofo Antonio Negri vertinimu, atsiradus šiuolaikinėms globalioms interaktyvioms medijoms, kūrybinis išradingumas liovėsi buvęs individualus, tapo „bendrumų“ dalimi, tad jį privatizuoti, remiantis autoriaus teisėmis, darosi problemiška – čia „nuosavybė yra vagystė“ tiesiogine šio žodžio prasme. Dalyvavimas *workshopuose*, nesvarbu, kokios jie kilmės, be abejo, prisideda prie to, kad visi geriau suprastų visus.

Be to, globalus kapitalizmas iš prigimties yra multikultūrinis ir tolerantiškas.² Stambusis kapitalas suinteresuotas globalia darbo rinka bei ranga, tam neabejotinai pritaria ir tie imigrantai, kuriems pavyko prasimušti į „auksinio milijardo“ klubą. Norintys gauti darbą turi būti ne tik sveiki, bet ir įpratę prie disciplinos. Filosofas ir eseistas Jeanas Clodas Milneris konstatavo, kad tie, kurių rankose galia, puikiai žino skirtumą tarp teisės ir leidimo... *Teisė*, pagal griežtą šios sąvokos apibrėžimą, suteikia galimybę naudotis galia kito galios sąskaita. *Leidimas* nesumažina galios to, kuris tą leidimą duoda, ir nepadidina galios to, kuris jį gauna. Leidimas tik palengvina gyvenimą, žinoma, tai nėra nereikšminga.

Dabartinė situacija tam tikros (kartais netgi drastiškos) ironijos vis tiek neišvengia,

nes kai kas (tikėtina, iš vidurinėsios klasės) retsykiais vis dar nustemba ar net suglumsta, tačiau tai tėra nereikšmingi tarpulaikio recidyvai, nes „išmanioji skubos visuomenė“ paiso taisyklių, raginančių be paliovos judėti į priekį. Tai pasaulio daliai, kuri kol kas „neauksinė“, pakaks pusantros ar dviejų generacijų, kad ir ji būtų „pauksuota“. Aišku, galima tarti, kad kitaip nebuvo niekada. Vis dėlto būtent XXI a. pradžioje tokia reikalų padėtis įtvirtinama kaip globali sistema. Gal nuobodoka, užtat patogi.

Iš to, kas čia išdėstyta, akivaizdu, kad teksto pavadinimą vainikuojančio žodžio „rojuje“ semantinė struktūra neturi ir negali turėti nė menkiausios užuominos į ironiją. Egocentriška, brandi ir politiškai korektiška planetos vartotojų bendruomenė rojų praktikuoja visu rimtumu, todėl neprotolinių atvejų net nešalina, o vien „techniškai“ palieka juos už aktualiojo konteksto ribų. „...Objekto pasipriešinimas, kylantis iš jo dar ne visai užgniaužto, tačiau jau rudimentinio suverenumo, yra suvokiamas kaip neteisingai pasirinktos prekės neadekvatumas, prastumas ar nekokybiškumas.“³ Rinka šį neatitikimą patikimai ištaiso ir netikusias prekes (taigi ir saviraišką) pakeičia kitomis, patobulintomis.

Vis dėlto esama ir grynai techninių aplinkybių. Bent jau vienam transcendentiniam projektui rojaus buvimas neatrodo pakankamai rentabilus, jeigu tie, kurie pretenduoja į jį patekti, neatlieka skastyklos testo. Keletas pavyzdžių, lyg ir rodančių, kad planetos bendruomenė tikriausiai dar nepasiekė net pusiaukelės į politinio korektiškumo rojų. Kaip visiškai avantiūristas turėjau galimybę šešias savaites reziduoti Londono Colindalo rajone, kuris yra ketvirtoje šio megalopolio zonoje, už kokių 17 kilometrų nuo Sičio, laikytino be priekaištų politiškai korektišku. Baltosios rasės atstovai šiame keistokai suplanuotame daugiabučių mikrorajone yra akivaizdi egzotika – lenkišką alų „Tyskie“ pirkdavau vieno pakistaniečio parduotuvėleje, o ten kai kada regėdavau visiškai paklaikusius garbaus amžiaus tautiečius, užklystančius nusipirkti degtinės. Kiekvieną kartą apimdavo nuostaba, koks turėjo būti motyvas, kad žmogus, gyvenęs tikriausiai nedideliame provincijos miestelyje ar kaime, belstūsi į svetimos šalies didmiestį, prie kurio papročių niekada nepripras ir jausis akivaizdžiai nelaimingas?

Maistą pirkdavau kito pakistaniečio tikriausiai pagal franšizę valdomame prekybos centre *Spar*. Nors gyvenau palyginti ekstremaliomis sąlygomis, visada pralinksmėdavau aptikęs (o aptikdavau visada) Indijoje pagamintą dešrą, paženklintą prekės ženklu „Salami“, turinčiu garbingą praeitį. Pagal apibrėžimą privalomas jos ingredientas turėtų būti vytinta mėsa. Šios „Salami“ atitikmeniu, manyčiau, laikytina lietuviška virta „Pusrytinė“ dešra, tiesa, į indiškąją versiją įdedama kokius penkis kartus daugiau prieskonių, net atrodo, kad be jų ten apskritai nelabai ko yra.

Parezidavęs Colindale, turėjau galimybę dalyvauti 36 valandų nuotykyje, kai teko rinktis kelionę namo mikroautobusu, kuri pusantros paros vairavo vienintelis ir nepakeičiamas lietuvis. Laikina keleivių bendruomenė lokalyje mikroautobuso erdvėje pasiskirstė pagal jau patikrintą klasinio susisluoksniavimo principą – gale sukrito „luzeriai“, sėdynėje greta vairuotojo įsitaisė pora „vinerių“, kurie britų kapitalo bendrovėse padarė stalių karjerą, o dabar vyksta į tėvynę trumpų atostogų. Jie kažką gurkšnojo, mėgavosi gyvenimo pilnatve ir dalijosi patirtimi, kaip tinkamai pasinaudoti karjeros teikiamomis galimybėmis, pavyzdžiui, kaip kuo švariau nugremžti varį nuo laidų, nušvilptų iš darbdavio brito, ir kur brangiau tą metalą parduoti.

Pokalbininkai aptarė ne tik tarptautinės darbo rinkos niuansus, bet ir multikultūriškumo praktiką. Reikia pripažinti, britai puikiai sugeba iš įvairiausių savo samdinių išreikalauti efektyvumo ir kokybės. Staktas montuojantys staliai lietuviai gyrėsi palaukdavę, kol jų kolegos ir konkurentai darbo rinkoje lenkai išeis parūkyti, o tada šių montuojamas staktas lengvai „pakoreguodavo“. Vadybininkas, patikrinęs darbų kokybę, duodavo pylos lenkams už tikslumo stoką. Bosas ta proga nurodydavo, kad lenkai imtų pavyzdį iš lietuvių.

Vienas smalsus darbo žmogus, tarkime, iš Pakistano ar Bangladešo, gyvai domėjosi kolegų iš kitų kraštų tradicijomis ir pasiteiravo lietuvių, kaip jie sveikinasi. Šie maloniai išaiškino, kad „Hello“ lietuviškai yra „Debilas“. Laikydamasis multikultūrinio etiketo, šis nuoširdus žmogus tuo žodžiu ir pasisveikino su lietuvių kilmės darbdaviu. Prisiminus pradžioje pateiktą Mao sentenciją, teksto kompozicija čia lyg ir užsisklendžia.

1 Zygmunt Bauman, *Vartojamas gyvenimas, Išvertė Kęstas Kirtiklis ir Giedrė Kadžiulytė*, Vilnius: *Apostrofa*, 2011, p. 169.

2 Ten pat, p. 147.

3 Ten pat, p. 42.

* Tekstas parengtas pagal to paties pavadinimo pranešimą, skaitytą tarptautiniame literatūros forume „Šiaurės vasara. Laisvė rašyti“, kuris vyko Biržuose rugpjūčio 23-25 d.